

אתגרים בשימור רמת הישגי תלמידי כיתות א' במיזם מישרים

2025

צורך הערכת המסוגלות של הצוותים לצמצם פערים בכיתות היסוד וכדי ללמוד על האתגרים של בתי הספר במיזם בהיבט זה, אנו עוקבים אחר נתוני המיפויים ברכישת הקריאה של תלמידי כיתות א. העלייה המהירה בשיעור התלמידים הממופים בכל מחזור, מעידה על עלייה במסוגלות של הצוותים למפות, להשתמש במיפויים ולהסתכל על הנתונים באופן מפוכח. יחד עם זאת, ההתבוננות בהישגי התלמידים מעידה שלמרות נוכחותן ופעילותן של מאמנות האוריינות המתמקדות בהכשרת הצוותים בכיתות א-ג, צמצום הפערים שעומדים מגיעים התלמידים לבתי הספר בכיתה א מאתגר מאוד את הצוותים.

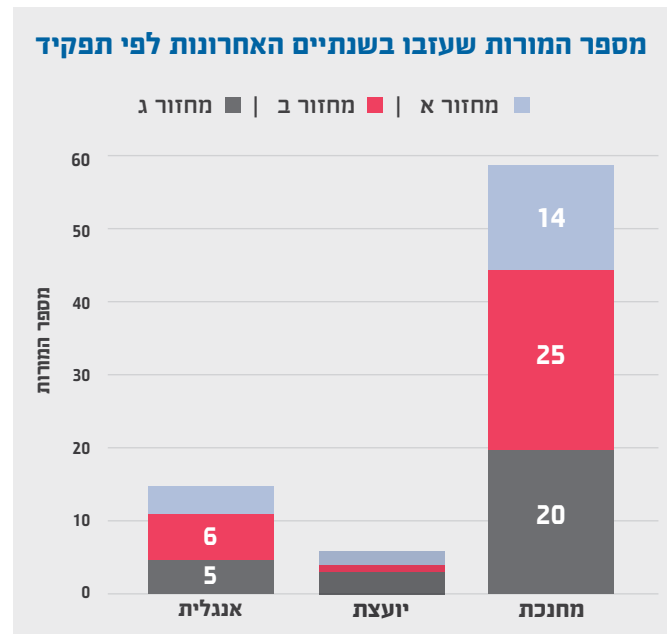
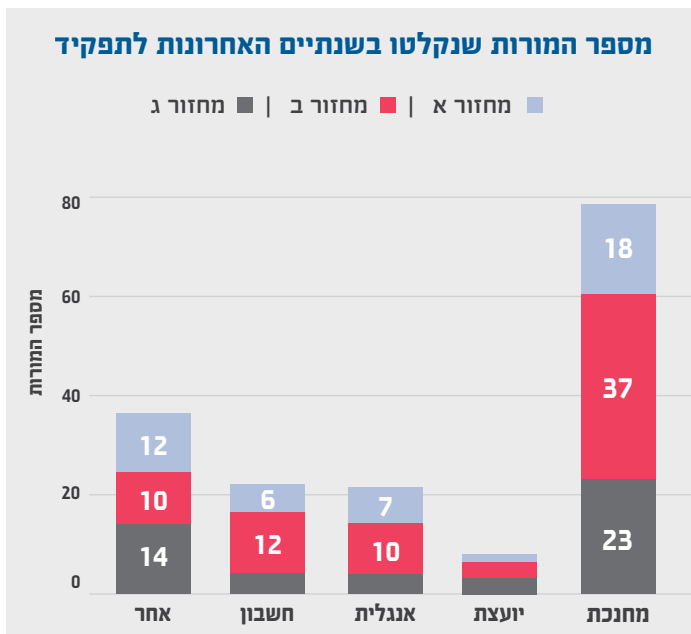
ישנם בתי ספר בהם אנו עדים לתנודתיות בין השנים בהישגים של מסיימי כיתות א' - כלומר הצוותים לא מצליחים לשמור באופן עקבי על רמה יציבה של הישגי התלמידים בסוף השנה. ב-8 בתי ספר יהודיים בין השנים תשפ"ב - תשפ"ה במחזור א' ותשפ"ג - תשפ"ה במחזור ב' היתה תנודתיות בשיעור התלמידים שהצליחו במיפויי הבנת הנקרא בסוף השנה; רק ב-4 בתי ספר יש שיפור מתמשך בהישגי התלמידים. בנוסף, רוב בתי הספר מתקשים להגיע לרמת הנורמה שהוגדרה על ידי משרד החינוך והראמ"ה, לפיה 80% מתלמידי כיתה א אמורים לעמוד בהצלחה במשימת הבנת הנקרא בסוף כיתה א.

כדי להבין טוב יותר את אתגר התנודתיות בהישגים, ערכנו ראיונות עם מנהלות, מאמנות ומלוות מטעם הארגונים המלווים בבתי ספר בהם זיהינו תנועה בהישגי התלמידים וניסינו להבין בעזרתן מה מסביר את השונות הגדולה בין הישגי תלמידי כיתות א בבתי הספר. מתוך הנתונים שאספנו בראיונות היו מספר תמות שחזרו על עצמן: השפעת כוח האדם (תחלופת כוח אדם, ניסיון הצוותים, מיומנות וכו'), השפעת אוכלוסיית התלמידים, שינוי במידת התפקוד והמעורבות של המנהלות, חילוקי דעות וקשיים בין המאמנות לארגונים המלווים והשפעות חיצוניות חריגות כמו קורונה ומלחמה. להלן פירוט הגורמים שזיהינו

1 | כוח האדם בבתי הספר

בכל הראיונות בלי יוצא מן הכלל עלה הנושא של כוח האדם כאחד הגורמים המכריעים בהקשר של תנודתיות בנתוני תלמידים. הנושא של כוח אדם עלה בהקשרים שונים:

- **תחלופת כוח אדם גבוהה:** מנתונים שאספנו מ-22 מנהלים בבתי ספר במיזם עולה כי ישנה תחלופת כוח אדם גבוהה בבתי הספר. להלן נתוני עזיבה וקליטה של מורות בשנתיים האחרונות ב 22 בתי ספר במיזם:

התחלופה הגבוהה של הצוותים לא מאפשרת לבתי הספר לייצר תהליך עבודה ארוך טווח, כך שבכל שנה מתחיל תהליך הנחיה וליווי מחדש של חלק מהצוות. תהליכי הכשרה למורים חדשים בבית הספר גובים מחיר של עומס ושחיקה נוספת על המנהלים. הידע הנדרש להוראה אפקטיבית של התלמידים המגיעים לבתי הספר במיזם לא נלמד בהכשרות המורים וההכשרה נעשית באופן כמעט בלעדי בבתי הספר. עובדה זו מקשה על התקדמות לינארית ביכולות של הצוות לקדם את התלמידים המגיעים לבתי הספר ובהכרח גם ביכולת של התלמידים לסיים את כיתה א עם הישגים תקינים.

- **איכות התפקוד של הצוותים:** בתי ספר דיווחו על צוותים המתקשים ליישם את תהליכי ההוראה הנלמדים במסגרת המיזם ולהתאים את תהליכי ההוראה לאתגרי התלמידים. הקושי ביישום בא לידי ביטוי באופנים שונים:

1. למרות שהמאמנת מצליחה בעבודתה עם רוב המורות עדיין יש מורות שלא מטמיעות את הנחיות המאמנת, לא מיישמות עבודה דיפרנציאלית ונמנעות משיתוף בחומרי למידה עם יתר מורות הכיתה. לעיתים מורות אלה מפגינות את היכולות הנדרשות כאשר נערכת תצפית בכיתה, אולם הן לא מיישמות זאת מעבר לכך.
2. מורות שלא מוכנות לקבל ליווי והנחיה ממישרים.

- **מחסור בכוח אדם מתאים:** חוסר היציבות בכוח האדם מוביל לשילוב אנשי צוות שחסרים את הידע והכישורים הנדרשים. המנהלות העלו בראיונות מקרים בהם נאלצו לשלב מורות שעברית היא לא שפת האם שלהן בהוראת עברית ובעבודה עם כיתות היסוד. לדברי המנהלות, המורות הללו מתקשות בהוראת מקצועות רבי מלל והקושי שלהן משליך על כל תהליכי הלמידה בכיתות.

2 | הרכבי הכיתות

בשנים האחרונות חלו שינויים ניכרים בהרכבי הכיתות המשפיעים על תהליכי ההוראה. התהליכים המרכזיים המשפיעים על הקושי לייצב את איכות תהליכי ההוראה הם:

- עלייה במספר התלמידים שאינם דוברי עברית כשפת אם;
- עלייה במספר התלמידים עם צרכים מיוחדים שלא מאובחנים טרם כניסתם לכיתה א ומשולבים בכיתות הרגילות ללא משאבי תמיכה מספקים;
- שינויים באזורי הרישום של בתי הספר הובילו לרישום של ילדים משכונות ומגנים מגוונים מה שיצר פערים גדולים במוכנות של התלמידים לכיתה א.

3 | שינוי בתפקוד המנהלות

המאמנות והמלוות מעידות שכאשר המנהלות היו מעורבות באופן הדוק בפדגוגיה, היתה לכך השפעה על עליית ההישגים ובמקרים בהם המנהלת היתה פחות מעורבת היתה ירידה בהישגים. ניכר כי מעורבות בפדגוגיה מהווה אתגר עבור המנהלות וחלקן מתערבות פחות בפדגוגיה ממספר סיבות:

- נוכחותה של מאמנת מקצועית המהווה כתובת לצוות בתחומי הפדגוגיה מאפשרת למנהלת להתפנות לשאר משימות בית הספר הדחופות והחשובות.
- ברוב המקרים, המנהלות לא מרגישות שהן בעלות מספיק ידע מקצועי על מנת לקדם את הפדגוגיה, במיוחד נוכח עבודתה המקצועית של המאמנת ולכן הן משאירות את האחריות המלאה למאמנת.
- גיבוי של המנהלת למאמנת בדרישה להטמיע שינויים בתהליכי הלי"ה כרוך במקרים רבים בעימותים עם הצוות ובהצבת גבולות. מנהלות מעדיפות להימנע מעימותים אלה ומקוות להשיג את השיפור הנדרש בערוצים אחרים.
- תקופות שונות של מצבי חירום כמו קורונה ומלחמה מאלצות את המנהלות להתמודד עם האתגר שבניהול בית ספר במציאות מורכבת ומשתנה. בתקופות אלה המנהלות מקדישות את מירב זמנן לאתגרים הכרוכים בניהול בתנאי חירום ולא פנויות לצפייה בשיעורים והעמקה בעבודה החינוכית.

4 | אירועים חריגים כמו מלחמה וקורונה שפגעו בשגרת הלמידה

בבתי ספר שונים המלחמה והקורונה תוארו כגורמים שהפריעו באופן משמעותי ללמידה תקינה להתקיים. האתגר בהתמודדות של בתי הספר עם מצבים של אסונות מקבל משנה תוקף כשמדובר בבתי ספר שמשרתים אוכלוסיות מרקע של עוני והדרה. למשפחות החיות בעוני ובהדרה יש סיכוי גבוה יותר לגור במבנים רעועים שייפגעו מהאסונות, לחוות פגיעות פיזיות וכלכליות קשות יותר במהלך האסון, להתקשות להשיג משאבים לאחר האסון ולחוות פוסט־טראומות ולחץ כלכלי חריף לאחריו.

סיכום והמלצות

תהליך שיפור של הישגי תלמידים מחייב למידה של החסמים שגורמים לתנודתיות בהישגים על מנת להצליח לייצב את התנודה וליצור תמונה ליניארית של נתוני תלמידים. הראיונות שקיימנו העלו מספר סוגיות שאפשר להניח שעיסוק וטיפול בכל אחת מהן יסייע בייצוב של הישגי התלמידים ובנתונים שמעידים על מגמת עלייה בהישגים משנה לשנה. מהראיונות עולה שההשפעה השלילית המרכזית על נתוני התלמידים היא התחלופה הגבוהה של כח האדם בבית הספר. על נושא זה הרחבנו במסמך [תחלופת כח אדם - נתונים והשפעות](#) וגיבשנו המלצות רלוונטיות. יתר ההמלצות להתמודדות עם התנודתיות בהישגים מוצגות ברשימה להלן:

1. קידום מדיניות ורגולציה כגון: תמריצים ייחודיים, תגמולי התמדה, מסלולי התפתחות מקצועית לטווח ארוך וכדומה, על מנת לעודד כח אדם איכותי להוראה בכיתות הנמוכות בהן התלמידים רוכשים את הקריאה והכתיבה.
2. שכלול הידע של המאמנות והצוותים בחברה היהודית בעבודה עם תלמידים ששפת אימם אינה עברית.
3. מעקב אחר נתוני התלמידים בכיתות א בעלי צרכים מיוחדים וזיהוי המענים שיש לספק לבתי הספר בהתאם.
4. שיתוף הפיקוח והרשות בנתוני הכניסה של תלמידים לכיתה א לבחינת הצורך בשיפור תהליכי ההכנה בגני החובה ברשות.
5. הדגשת הנושא של מעורבות המנהלת בפדגוגיה והקשר בין מעורבות המנהלת להישגי התלמידים בהכשרות המנהלים ובעבודת הליווי של המנהלים. חשוב לפרוט את המושג למהלכים מעשיים שהמנהלת יכולה לעשות ולקדם ולתמוך בה בקידום המסוגלות לבצע אותם.
6. היערכות למקרי חירום בזמן שגרה על מנת לטייב את המענים בשעת חירום. להמלצות והרחבה בנושא זה ניתן לקרוא במסמך [צמצום השפעת אסונות על אוכלוסיות בעוני והדרה](#).